

עין משפט נר מצוה
 ג מ"י פ"ד מהל' שמיטה ויזבל
 ה"ז פ"א מהל' מעשר שני ה"ל
 י. ד מ"י פ"ד מהל' שמיטה
 ויזבל ה"ל יח סמג לאזין רסא.
 ה מ"י פ"א מהל' שמיטה ויזבל
 ה"ח סמג לאזין רסו.

רמב"ם דפוס ישן
 בהפכו ושל' בעל' ופירוש
שתי עונות. שתי שעות ימנע
 מהם שתי השקיות מפני
 שישקו אותם לימים ידועים
 אבל מונעים מהם המים
 כשהיו נגמרים וירצו לעקור
 אותם מן הארץ: וענין שאמר
לשעבר ולחבא ובשביעית
 מבואר היטב מן הדברים אשר
 הקדמנו (מ"ז) בענין האורז
 והדוחן והלכה כחכמים:
 י הקשו. יבשו: **ואם לאו**
אסור לקיימן בשביעית.
 מפני שהפירות שביעית אסור
 לגנוז אותם ולהניחם לזריעה
 כמו שיתבאר: **והתמרות**. הן
 הציצים והנצינים: **מריביצים**
בעפר הלבן. מזין רסיסי מים
 על העפר הלבן ונקרא עפר
 לבן המקום שיש בו אילנות
 מרוחקות עד יהיו עשרה מהם
 ביותר מבית סאה וכשהיו
 קרובות זו מזו הכל מסכימין
 שמותר להרביצים שאינה
 עבודה:

הערות ר"ש
 34 כ"י, רש"י. 35 עיין בר"ש
 מעשרות פ"ד מ"ז (רד"א סופר).

ליקוטים
 י. במשנה. ומריביצין. עיין
 ר"ש. ואמר עפר לבן — שאין
 בה תבואה דוקא בחז"ל (הגר"א)

[מכאן שייד לעיל עמוד קצח]
 ד. בר"ש. ד"ה מזהמין. הכא
שרי שלא ימותו הנטיעות
 כו'. תמיה מאד דא"כ אף
 בשביעית יהא מותר דבכדי
 שלא ימותו הנטיעות לא גזור
 דמשום פסידא שרי אף
 בשביעית, כמש"ל מ"ב, ועוד
 ל"ל טעמא דשלא ימותו
 הנטיעות הו"ל למימר
 בפשיטות כיון דאף בשביעית
 אין אסורין מדאורייתא
 בתוספת לא גזור וכמש"ל לעיל
 במשנה ב', ורש"י בע"ז (ג):
 כתב הטעם דמשנה דהכא,
 משום דשלישים יום קודם הוא
 דרבנן ובמקום פסידא לא גזור,
 וכתוס' ד"ה ומשקין, הקשו שם
 על רש"י דתוספת שביעית היא
 דאורייתא כו' ג"כ כמש"ש
 המחבר, ועי' רש"א שהקשה
 שם קושייתו דא"כ אף
 בשביעית יהא מותר, ותני
 דהכא שהוא רק לאבירוי אילנא
 ואין כאן פסידא לא שרינן
 בשביעית, אבל להמחבר שכתב
 לשון רש"י הכא שרי שלא
 ימותו הנטיעות משמע מטעם
 פסידא הדרא קושיין לדוכתייהו
 דא"כ אף בשביעית מותר
 ודוק, ועי' בע"ז שם במהר"מ
 שהקשה כן על רש"י, וע"ש מה
 שתי' יע"ש. (מ"ז)

השרשה, ואפילו לא מנע מהן מים נמי: מתעשרין
לשעבר. דכיון דמנע מהם מים שלשים יום לפני
 ראש השנה נמלאו גדילים על מי שנה שעברה, ואתיא
 כר' יוסי הגלילי דאמר צפ"ק דראש השנה (דף יד.)
 כשהם נגמרים ורואים לעקור אותם מן האדמה.
 וענין אמרו **לשעבר ולחבא**
 ובשביעית מנזאר היטב
 ממה שדברנו לעיל (מ"ז) דאמרו
 האורז והדוחן וכו'. והלכה
 כחכמים: י הקשו יבשו
 ועשו קשים: **ואם לאו**
אסור לקיימן בשביעית
 לפי שפירות שביעית אסור
 ליטלן ולשמרם לזריעה כמו
 שיתבאר: **והתמרות הנצינים**.
 מרביצין בעפר הלבן מחזין
 מים על העפר הלבן. ונקרא
 עפר לבן המקום שיש בו
 אילנות מרוחקין עד שיהיו כל
 עשרה מהם ציותר מצית סאה,

מים שלשים יום לפני ראש
השנה מתעשרין לשעבר ומותרין
בשביעית, ואם לאו אסורין
בשביעית ומתעשרין לשנה הבאה.
ושל בעל שמנע מהם מים שתי
עונות דברי רבי מאיר וחכמים
אומרים ג' שלש: י הדלוועין
שקיימן לזרע אם הקשו לפני ר"ה
ונפסלו מאוכל אדם מותר לקיימן
בשביעית ואם לאו אסור לקיימן
בשביעית התמרות שלהן אסורות
בשביעית ומריביצין בעפר לבן

איפכא דאתיא כר' עקיבא ולא כר' יוסי הגלילי, דאמר ר' מנח מכיון שמנע מהן מים שלשים יום לפני ראש השנה
 נעשו כזעל. כלומר יאלו מתורת ירקות הגדילין על כל מים ונעשו כשדה צית הצעל שמסתפקת צמי גשמים
 ומתעשרין לשעבר: **ושל' בעל'**. כמו צית הצעל דצריש מועד קטן (ג). [וצחוקת הצמים (ב"ב כח.)]. שדה שהיא
 צעמק ומלוחלחת ואין צריך להשקותה, [כענין אשה צעולה]³⁴, ומכל מקום לירק צריכה השקאה. משום הכי קמי
שמנע מהן [מים] שתי עונות לרבי מאיר וג' עונות לרבנן. זמן השקאה שרגילין להשקותה קרי עונה:
 י [באירושלמי ה"ז] פריך למה לי הוקשו אפילו לא הוקשו. ומשני מכיון שהוקשו נעשו כשאר זרעוני גינה שאינן
 נאכלין. ומפרש כיצד הוא צדק רבי יוסי צר' חנינא אומר עוקצו אס מתאחה אסור ואם לאו מותר. פירוש. עוקץ
 את הדלעת במחט, אס מתאחה הנקב עדיין לא הוא ואסור, ואם אין מתאחה מותר: **התמרות**. פי' צערוך הליץ
 קודם שיפתח דומה לתמרה³⁵ כדאמרין נקטם ראשו ועלתה צו תמרה צפ' לולב הגזול (סוכה לג.) ויש מפרשים
 תמרות כעין לולבי גפנים כדחנן (מעשרות פ"ד מ"ו) גבי ללף דמתעשר תמרות אציונות [וקפריסין]: **מריביצין**
בעפר לבן. כלומר משקין שדה לבן. והכי תניא צהדיא צפ"ק דמו"ק (ו): מריביצין שדה לבן בשביעית אצל לא

פירוש מהר"י בן מלכי צדק
 מים ל' יום לפני ראש השנה מתעשרין לשעבר.
 שהוא חי ממי שנה שעברה. ואם לאו אסורין
 בשביעית ומתעשרין לשנה הבאה. שהן חייין על מי
 שנה הבאה והן כירק. וירק מנין שבשעת לקיטתו
 עישורו, דכתיב (דברים טז) מגרנך ומיקבך, מה גורן
 ויקב מיוחדין שחייין ממי גשמיין שעברה מתעשרין
 לשעבר, יצאו ירקות הואיל וחייין ממי גשמיין הבאה
 את מהלך להן לבא. והקשו, והרי פול המצרי זרעו
 לזרע מתעשר לשעבר זרעו לירק מתעשר לבא.
 ותירצו זרעו לזרע הוא [חין] ממי שנה שעברה,
 זרעו לירק הוא חי ממי גשמיין הבאה. **ושל' בעל'**. פי'
 בצלין של' בעל'. פי' של ארץ חרושה ומיושבת
 כדכתיב (ישעי' סב) כי יבעל בחור בתולה [יבעלוך

ולא כולי האי כמו שאר גנות: **שמנע מהם שתי עונות**.
 [ועונה] הוא זמן שרגילין להשקותה או מתעשרין לשנה
 שעברה: י הדלוועים וכו'. מפרש צירושלמי מכיון שהוקשו
 נעשו כזרעוני גינה שאינן נאכלים, כיצד הוא צדק ר' יוסי
 צר' חנינא אמר עוקצו אס מתאחה אסור ואם לאו מותר.
 פי' עוקץ דלעת במחט אס מתאחה הנקב עדיין לא הוא
 ואסור: **התמרות**. פי' הערוך הנן שלהם קודם שיפתח
 דומה לתמרה כדאמרין נקטם ראשו ועלתה צו תמרה, וי"מ
 תמרות כעין לולבי גפנים [כדאמרין גבי ללף דמתעשר
 תמרות אציונות וקפריסין]: **מריביצין בעפר לבן**. כלומר
 משקין לשדה לבן כדמניא צפ"ק דמועד קטן משקין שדה לבן

פירוש הרא"ש
 ולא כולי האי כמו שאר גנות: **שמנע מהם שתי עונות**.
 [ועונה] הוא זמן שרגילין להשקותה או מתעשרין לשנה
 שעברה: י הדלוועים וכו'. מפרש צירושלמי מכיון שהוקשו
 נעשו כזרעוני גינה שאינן נאכלים, כיצד הוא צדק ר' יוסי
 צר' חנינא אמר עוקצו אס מתאחה אסור ואם לאו מותר.
 פי' עוקץ דלעת במחט אס מתאחה הנקב עדיין לא הוא
 ואסור: **התמרות**. פי' הערוך הנן שלהם קודם שיפתח
 דומה לתמרה כדאמרין נקטם ראשו ועלתה צו תמרה, וי"מ
 תמרות כעין לולבי גפנים [כדאמרין גבי ללף דמתעשר
 תמרות אציונות וקפריסין]: **מריביצין בעפר לבן**. כלומר
 משקין לשדה לבן כדמניא צפ"ק דמועד קטן משקין שדה לבן

1 הגהת הגר"י. 2 עפ"י הרא"ש ותו"ט. 3 עיין רש"ט.

עין משפט נר מצוה
ו מ"י פ"א מהל' שמיטה ויוזל
הל' עו.

רמב"ם דפוס ישן

וממ"סין. ידוע. ועוד יתבאר
שפירות שביעית והתבואה
אסור ללקטם ולקצרים כדרך
שעושים בשאר השנים וכבר
בארנו בכלאים שמלת כסוח
כריתת הנטישות היוצאות
תרגום תזמור (ויקרא כ"ה)
תכסח אר"ש זה שהתירו לו
למרט האורז בשביעית ואע"פ
שיעשה כן בשאר השנים אל
יעלה בלבך שהתירו לו כל
הענינים באורז בלא שינוי
ושמותו לו כמו כן לנכשו אבל
הוא אסור בשביעית כמו שאר
הצמח והודיע שאסור לנכשו
ואין הלכה כר' אליעזר בן
יעקב והלכה כר' שמעון
שאסור ניכוש האורז:

פ"ג א בידוע שעבודת הארץ
בשנה שביעית אסור ולזבל
השדות נחשב מכלל עבודת
הארץ ומפני זה אין מותר בשנה
שביעית להוציא זבל לעשות
ממנו אשפה חוץ למדינה עד
זמן ידוע מהשנה ור"מ אומר
שהזמן ההוא הוא כשיסתלק
עובדי הארץ מעבודתם בשנה
שביעית שקודם זה יחשוב כל
הרואה אותו נושא הזבל שהוא
מליכיו לעבודת האדמה ושהוא
מעובדי עבודה ואמר ר'
יהודה שאסור לו להוציא
זבל ולעשות אשפות ממנו

הערות לר"ש

36 בהג' הגר"א: מרביצין שדה
לבן בשביעית ובמועד (ועי'
בש"א). 37 כ"י. ובד"י: אומר
מושכין את המים מאילן לאילן.
38 כ"י. ובד"י: ישקו.
פ"ג 1 כ"י. ובדפוס"י: לאחר
שהוציא (אשפות) [אשפות],
מלאכ"ש] לרשות הרבים.

ליקוטים

[שי"ד לעיל עמוד קצ]

א. במשנה. עד אימתי חורשין
וכו'. משמע מדברי המפרשים
דשני פרקים הללו שהם פסח
ועצרת אסורין מקרא או
מהלכה [למשה מסיני] (בזמן
המקדש) ובמו"ק (ג ב' ד א')
ובתד"ה אלא מוכח דמקרא או
מהלכה אינה אלא ל' יום.
והשני פרקים [פסח ועצרת]
מתקנתא דב"ש וב"ה הם, וכ"כ
הרמב"ם ברפ"ג מהל' שמיטה,
אולם לשנוייא דרב אשי שם
איכא למימר דגם הב' פרקים
מהלכה הם ע"ש, אמנם
לפרש"י בר"ה (י ב') מוכח
דעיקר תוספת אינו אלא ל' יום
לר' אליעזר ויום א' לר"מ, ועי'
בפי' הרמב"ם לקמן פ"ב מ"ו,
ודברי התוס' חדשים בזה
מגוממין. (דש"ש)

צמועד³⁶. ופריך והתניא אין מרביצין לא צמועד
ולא בשביעית, ומשני הא ר' אליעזר צן יעקב הא
רצון. והיא דקמני מרביצין בשביעית דרצון, והוא
ר' שמעון דמתניתין, ואיך ר"א צן יעקב דאסר. וצרוז

ספריס גרסינן התם והתניא צין
צמועד צין בשביעית. והא
דמשני הא רבי אליעזר צן יעקב
[הא רצון] היינו דתנן [התם],
רבי אליעזר צן יעקב אומר
ממשכין את אמת המים צין
אילן³⁷ לאילן אצל לא יסקה את
כל השדה [כולה] זרעים שלא
שמו לפני המועד לא יסקו(ו)ס
צמועד ומכמים מתירין צוה
וצוה. ולפי גירסא זו ההיא
דקמני מרביצין שדה לצן
שביעית אצל לא צמועד כר'

אליעזר צן יעקב, וזה אי אפשר להיות דצמתניתין גבי
שביעית תנן רבי אליעזר צן יעקב אסר, אלא כן היא
הגירסא דכפרישית. וצירושלמי (שם) אמרין אתיא דרבי
שמעון כרצון[ין] ודרבי אליעזר צן יעקב כשיטתיה,
דתינן תמן מושכין (את ה)מים מאילן לאילן וצלבד שלא
ישקה³⁸ את כל השדה: ממ"סין באורז. שמסקין
עפר האורז ומערבצין המים צעפר, מלשון נתנו לממרט
(יומא דף מג.): אב"ל ר"א מכסחין. שאין חותכים
עלים של אורז, מלשון לא תזמור (ויקרא כה) תרגום
לא תכסח: תניא בפ"ק דמו"ק (ו:). מרביצין שדה
לצן ערב שביעית כדי שילאו ירקות שביעית, ולא עוד אלא שמרביצין שביעית כדי שילאו ירקות] למולא שביעית:

אצל אם היו מקורצין הכל מודים שמוחר לו לרצון
צמים ואין זה עבודה: וממ"סין צוחשין ומערבצין.
ויחבאר לך (בפרק ה מ"ו) שפירות שביעית ומצואתה
אסור לאכספס ולקצרים כדרך שעושים בשאר השנים.
וכבר ביארנו בכלאים (פרק ז
מ"ה) שביסוח הוא כריתת
הענפים הבולטים, תרגום חומור
(ויקרא כה ה) תכסח. ועל כן
אמר רבי שמעון זה שהתירו
לו למרט באורז שביעית ואף
על פי שעושים צו כך בשאר
השנים, אל תחשוב שהותרו לו
כל העניינים באורז בלא שנוי
ומותר לו גם לכסחו, אלא
כסוחו אסור שביעית כמו
שאר הזומה שאסור לכסחו.
ואין הלכה כרבי אליעזר צן

דברי רבי שמעון רבי אליעזר בן
יעקב אומר ממ"סין באורז
בשביעית רבי שמעון אומר אבל
אין מכסחין:

פרק שלישי

א מאימתי מוציאין זבלין

לאשפתות משיפסקו

עובדי עבודה דברי ר"מ ר' יהודה

שינויי נוסחאות: 1 נ"א עובדי עבודה (דפוס וילנא).

יעקב. והלכה כרבי שמעון שאסר כסוח האורז:
פ"ג א כבר ידעת שעבודה הארץ צנה שביעית
אסורה, וחיוב השדות הוא מכלל עבודת הארץ, ועל כן
אסור לו צנה שביעית להוציא זבל ולעשות ממנו אשפה
חוץ לישוב עד זמן מסוים צנה. ואמר ר' מאיר שאתו
הוא כשיצתו העצמינים עובדי האדמה צנה
השביעית, לפי שקודם לכן יחשוד צו הרואה אותו מוציל
זבל שלעבודת האדמה הוא מוצילו ושהוא מעוברי עזירה:
ור' יהודה אומר שאסור לו להוציא זבל ולעשות
לצן ערב שביעית כדי שילאו ירקות שביעית, ולא עוד אלא שמרביצין שביעית כדי שילאו ירקות] למולא שביעית:

סליק פירקא

פ"ג א מאימתי מוציאין זבלין לאשפתות. לאחר שהוציא זבלו לרשות הרבים כדי שיהא נישוף צרגלי
אדם וצרגלי צהמה, כונסו למקום אחד צדה ועושה סם אשפה גדולה, עד שהוא מפזרו צדה לזבלה. וקודם
שפסקו עובדי עבודה אסור שלא יאמרו לזבל שדהו הוא מוציא. ופלוגמא [היא] צירושלמי (הל' א) אם מותר לעשות
אשפה על פתח חצרו עד שלא פסקו עובדי עבודה. ופריך צירושלמי (שם) מעתה אפי' משפסקו עובדי עבודה יהא
אסור מפני מראית העין, שלא יהו אומרים לתוך שדה צית השלחין שלו הוא מוציא. ומשני יודעין הן צני עירו אם

פירוש מהר"י בן מלכי צדק

ממ"סין באורז בשביעית. פירוש משקין עפר האורז
וממ"סין עפרה כדי שלא ייבש מלשון נתנו לממרט
(יומא מג:). אב"ל ר"א (מספחין) [מכסחין]². פי'
לחתוך עליו של אורז.

פ"ג א מאימתי מוציאין זבלין לאשפתות משיפסקו
עובדי עבודה. פי' שהיו מוציאין זבלין כדי שיהא
נישוף צרגלי האדם וצרגלי הבהמה והיו [כונסין אותן]
לאשפה, ועובדי עבודה היו מזבלין את שדותיהן
והיו² אומרים אנו לאשפה השלכנוהו. רבי יהודה אומר
משיבש המתוק. פירוש הזבל שהוא ממתק ומבשל
1 מו"ק ו' ב. 2 הגהת הגרנ"ז.

בעפר לבן. משקה את שדה לבן. דברי ר' שמעון.
ר' אליעזר בן יעקב אומר. [בירושלמי]. ר' אליעזר
בן יעקב כדעתיה דתנן במשקין ר' אליעזר בן
יעקב אומר מושכין מים מאילן לאילן ובלבד שלא
ישקו את השדה כולה. ואמרי' (מו"ק שם) ת"ר
מרביצין שדה לבן בשביעית [אבל לא במועד,
והתניא אין מרביצין לא במועד ולא בשביעית,
ומשני רב הונא לא קשיא, הא ר"א בן יעקב הא
רבנן. פי' הא דתניא מרביצין בשביעית]² רבנן, פי'
ר' שמעון, ואידך ר' אליעזר בן יעקב. ת"ר מרביצין
שדה לבן בערב שביעית כדי שיצאו ירקות בשביעית.

פירוש הרא"ש

הזבלים לשדות ועושים מהם צצורים גדולים והם קרויים
אשפה ואח"כ מפזרין אותו על פני השדה, וקודם שפסקו
עובדי עבודה אסור שלא יאמרו לזבל שדהו הוא מוציא.
וצירושלמי פריך אפילו לאחר שפסקו עובדי עבודה יהא אסור
שלא יאמרו לזבל צית השלחין הוא מוציא כי תמיד עובדין
אותה, ומשני צני עירו יודעים אם יש לו צית השלחין אם לא
ואתו שם לו צית השלחין אסורים, א"ר יוסי הדה אמרה לא

שביעית אצל לא צמועד ופריך והתניא אין מרביצין צין
צמועד צין בשביעית ומשני הא ר' אליעזר צן יעקב הא רצון
ורצון היינו ר' שמעון דמתני': ממ"סין באורז. משקין
עפר האורז ומערבצין צעפר מים כמו נתנו לממרט (יומא
מג:). אב"ל ר"א מכסחין. שאין חותכין עלין של האורז
מלשון לא תזמור (ויקרא כה) דמתרגמינן לא תכסח:
פ"ג א מאימתי וכו'. פי' דרך עובדי אדמה מוציאין את